

EMILE HOLLMAN & GEORGE VOGELAAR

DE STRADIVARIUS VAN DE KEIZER

OP ZOEK NAAR DE CELLO'S VAN
JOSEPH HOLLMAN (1852-1926)

Boom

*Ik ben niet dol op de cello:
gewoonlijk denk ik eerst aan een
bij die zoemt in een stenen pul – maar
als alle cellisten zouden spelen
als Hollman, dan zou ik er wat
welwillender tegenover staan.*

*George Bernhard Shaw (1856-1950)
toneelschrijver, muziekcriticus*

INHOUD

- i. Le Sacre du Printemps (juni, 1913) 7
- ii. De Vogel (2008) 13
- iii. Een muziekje in de regen 17
- iv. De biografie 19
- v. Bonjour Stradivarius (2018) 27
- vi. Een cello aaien 35
- vii. Nogmaals 1913 39
- viii. Madame Hollman 43
- ix. Homo 47
- x. The Giese 51
- xi. Meinigen 57
- xii. Maurice en de schatkist 59
- xiii. Joseph de componist 63
- xiv. De critici in de schatkist 69
- xv. Roem, royal en society 75
- xvi. Vin Mariani 87
- xvii. Les Mec 91
- xviii. Het Afscheid 95
- xix. Joseph & de wereld 109
- xx. De marquis van Tokugawa 113
- xxi. Hollman-san 121
- xxii. Queeste 123
- xxiii. De begrafenis 127
- xxiv. Eiffeltoren 139
- Tijdslijn 141
- Composities 145
- Onderscheidingen 147
- Dankwoord 149
- Bronnen 151
- Personenregister 154

LE SACRE DU PRINTEMPS

(juni, 1913)

Drie mannen zwabberen achter elkaar tegen de zijwind in de loopbrug op. Ze zijn op weg van Parijs naar Londen, vanavond al worden ze er ontvangen.

Jij gaat nog meemaken dat je in Parijs op het vliegtuig stapt naar Londen, roept cellist Joseph Hollman tegen de wind in naar de jonge violist Jacques Thibaud, die voor hem loopt en zijn hoed met één hand op zijn hoofd drukt.

Mij te link, mikt de jongeman op goed geluk zijn woorden in de wind. *Die waaghals van een Pierre Prier vloog er vier uur over, dus wat is de winst nou helemaal?* Hij kijkt even om of de woorden min of meer zijn aangekomen. *En ik vraag me af of die kou daarboven niet fnuikend is voor onze instrumenten?*

De man die vooropgaat, houdt even halt om op adem te komen. Camille Saint-Saëns is 78, maar zoveel jaren zou je hem niet geven. Zijn lange bruine jas bolt om zijn toch al bolle torso. De cellist met de zorgvuldig gesoigneerde knevel en de witgrijze leeuwenmanen ziet zijn kans schoon om iets terug te roepen: *Ik denk dat over honderd jaar iedereen door de lucht reist*. Het snerpende gefluit van de wind langs de touwen van de loopbrug neemt iets af. Ze verstaan elkaar beter nu, maar Hollmans zangerige Limburgse accent blijft niet overeind.

Over mijn lijk, ik zal nooit in een vliegtuig stappen, antwoordt de violist.

Er hangt oorlog in de lucht, maar hierover wensen de drie heren vooralsnog te zwijgen. Er is een actuelere kwestie die ze tijdens de overtocht zullen bespreken.

Saint-Saëns zwijgt. Nog steeds staat hij stil op de brug en kijkt uit over de haven. Alsof er zich boven het wateroppervlak iets aandient wat van eminent belang is, een gedachte, een voorspelling, groter dan zij kunnen bevatten. *Allez monsieur,* roept iemand achter hen uit de rij, *staat u te poseren? Dat standbeeld van u komt wel een andere keer.* Zonder om te kijken komt de componist in beweging.

Op de boot hebben ze een gereserveerde tafel. Het is koud, de ramen zijn van binnen beslagen. Als ze willen zien hoe de loods het veer de haven uit helpt, moeten ze naar buiten, maar ze hebben genoeg van de regen die deze ochtend gestaag uit de grijze opgejaagde lucht valt.

Dus, mijn beste Thibaud, zegt de componist tegen de violist nadat hij met een groots gebaar naar de gerant koffie heeft besteld. *Zie jij Monteux nog wel eens?*

Op het gezicht van Joseph Hollman verschijnt een geamuseerd lachje. Het spel is op de wagen en hij zal ervan genieten. Hij beschouwt zichzelf als publiek, eventueel als scheidsrechter, mocht het uit de hand lopen. De ober in zijn witte frak met goudkleurige manchetten onderbreekt het gesprek om met vaste hand in te schenken. De koffie valt uit een lange ranke tuit in een dunne straal in het porselein. Met een kordate beweging vanuit de pols trekt hij de kan terug en stopt de straal zonder een druppel te morsen.

Het is alweer even geleden dat Hollman de dirigent Pierre Monteux zelf heeft gesproken. Als hij niet op tour is, loopt hij dagelijks meermaals langs de foto die aan de muur van

zijn kabinet prijkt: hij en Monteux samen met componist Edvard Grieg en zijn muzikale vrienden Johannes Wolff, André Dulaurons en Gustave Lyon (directeur van piano-fabrikant Pleyel) in repetitie bijeen in Salle Pleyel aan de Rue Rochechouart in Parijs. Hoe lang geleden, mijmert hij, *parbleu*, op de kop af tien jaar geleden! Toen was de ster van Monteux al rijzende, al had hij nooit kunnen bevroeden dat deze zo'n vlucht zou nemen. Over die vlucht zou het weldra gaan, dat kon je die ouwe vos wel toevertrouwen, maar eerst natuurlijk de opmaat.

Jacques Thibaud en Pierre Monteux waren nog jonkies in Parijs toen ze in 1896 ex aequo de Conservatorium Vioolprijis wonnen. Camille Saint-Saëns had er publiekelijk schande van gesproken – in dit geval schande van geschreven in een essay. Hij vroeg zich af waarom de lafaards van de jury geen keuze durfden te maken en of ze met hun oren hadden geluisterd of met eigenbelang? Dat Thibaud hier nu aan tafel zat, betekende alleen maar dat Saint-Saëns zijn talent erkende. Thibaud voelde zich vereerd om samen te spelen met de maestro op leeftijd, die hooguit wat meer tijd nodig had op de loopbrug, maar artistiek geen enkele slijtage toonde. Saint-Saëns hield van de warme klanken die Hollman uit zijn cello kon trekken.

In 1885 had de maestro hem al meegenomen naar Londen voor een recital in Bechstein Hall. Daarna droeg hij zijn Tweede Celloconcert aan hem op en componeerde hij in 1910 *La Muse et la Poète* voor Hollman en zijn vriend, de Luikse violist Eugène Ysaÿe. De musici leerden elkaar kennen in Parijs toen ze nog geen cent te makken hadden en op binnenplaatsen van woonblokken speelden voor een paar grijpstuivers. Saint-Saëns onderkende hun talent en hielp de twee stevig op weg. Bovendien was de beroemde componist gesteld op Hollmans ongecompliceerde gezelschap, zijn bijna kinderlijke blijdschap.

Zijn ijdelheid en dat snoeverige Maastrichtse chauvinisme vond hij eerder amusant dan irritant. Hij herinnerde zich die keer dat ze op weg waren naar een première toen ze ontdekten dat ze thuis de partituren op de pupiters hadden laten staan. Hollman begon van nervositeit aan zijn snor te draaien. *Pas de problème, mon chère Hollman*, lachte Saint-Saëns en schreef in de trein het hele stuk uit, *par coeur*.

Ook op deze boot voelt de cellist zich senang. Een jaar geleden, op 8 april 1912, had hij in zijn geboorteplaats Maastricht officieel afscheid genomen van het concertleven – in de Dominicanenkerk, die vanaf 1805 niet meer als kerk werd gebruikt. Hij zou gaan lesgeven, zei hij tegen de lokale krant nadat hij voor de zoveelste keer heilig was verklaard als grote zoon van de stad. Dit voornemen was hem vooruitgesnel naar zijn woonplaats Parijs. Nog voordat hij de conciërge in de Rue de Lübeck bij thuiskomst had kunnen groeten, zwaaide die al met een aangetekende brief van het Conservatorium. Wekenlang had hij iedereen tot wanhoop gedreven met zijn dilemma: als hij les ging geven aan het Conservatorium in Parijs, wat hij als een enorme eer beschouwde, moest hij zich tot Fransman laten naturaliseren. Natuurlijk, zijn hart zou altijd toebehoren aan Maastricht, zelfs eerder dan aan een vrouw, maar datzelfde hart kon het niet opbrengen dat hij zijn nationaliteit opgaf. En dus legde hij het aanbod naast zich neer en zat hij hier, een jaar na zijn afscheid, aan boord van een schip met de grote componist en de jonge violist.

Pierre Monteux, herhaalde Thibaud aarzelend. Hij keek schuin naar de cellist die zich net niet heimelijk genoeg verkneukelde om wat komen ging.

Zeg op, trok de maestro zijn degen. Wat is er in godsnaam in hem gevaren? Ik ben een oude man, misschien begrijp ik het allemaal niet meer. Leg het me uit beste Thibaud.

Leg het óns uit, zei hij met een knik naar de cellist die zich veilig had gewaand in zijn Nederlandse neutraliteit, maar nu tegen zijn zin medeplichtig werd gemaakt.

Saint-Saëns nam een ferme slok van zijn koffie. *Over een paar dagen zijn we weer in Frankrijk, men zal het erover hebben, vertel me wat ik moet weten, jonge vriend*. Buiten klonk de droeve klacht van de sloopshoorn.

Ik weet niet wat er in het hoofd van Monteux speelt monsieur, begon Thibaud aarzelend. Om vervolgens vanuit het niets een pistool tevoorschijn te toveren en meteen af te vuren: *Maar ik denk dat Stravinsky de nieuwe Beethoven is*.

Joseph Hollman

DE VOGEL

(2008)

Maastricht moest Culturele Hoofdstad van Europa worden en dus was er in de hal van het gemeentehuis een bijeenkomst. Het idee: de stad cultureel verbinden met de omliggende steden Luik, Aken, Heerlen en Hasselt. Ooit viel Maastricht onder een tweeherigheid, te weten de bisschop van Luik en de hertog van Brabant. Je kunt het nog steeds zien aan de indeling van het stadhuis: de inrichting is gespiegeld. Beide magistraten hadden hun eigen trap en vertrekken, die precies hetzelfde waren. De Maastrichtse burgers hadden de Luikse of de Brabantse nationaliteit.

Die tweeherigheid duurde een kleine zeshonderd jaar en eindigde aan het einde van de achttiende eeuw. Daarna verloorde men in Maastricht langzaam om Frans te spreken. De steden groeiden uit elkaar, daar waren zo'n tweehonderd jaar voor nodig. Maastrichtenaren gaan vandaag de dag vooral nog naar Luik voor de markten in Outremeuse en het Bat, voor de opera, het Zoölogisch Museum, Maria Tenhemelopneming, station Luik-Guillemins van architect Calatrava voor de snelle trein naar Parijs, de trappen van Bueren en het barokke theater Le Forum waarvan Maastricht er ook een heeft (maar niet meer geëxploiteerd krijgt) en dan uiteraard nog de verrukkelijke sfeer van vergane glorie. Men spreekt er Frans, zo dichtbij.

Zeg, sprak plots journalist George Vogelaar, die we 'De Vogel' noemen. Hij wees op het bronzen borstbeeld van Joseph Hollman in een nis achter de gelegenheidsbar. Ben jij familie van hem?

Die eeuwige vraag. Ja, mijn naam is Hollman en als je lang genoeg afdaalt in de stamboom, pik je ze op, de papiermakers die in de achttiende eeuw vanuit Krefeld via Aken bij Vaals de grens overstaken en een papiermolen begonnen in het grensgebied. Ze zetten koers richting Maastricht, de zonen werden landbouwers, de landbouwers werden wijnboeren en apothekers. Ik maak altijd dezelfde flauwe grap: je kunt de familie grofweg verdelen in twee takken, wijnmakers en wijndrinkers, en ik behoor tot de laatste tak, al heb ik inmiddels met een paar vrienden ook een wijngaard op de Sint Pietersberg.

Natuurlijk kende ik Joseph. Al jaren stopte ik informatie die ik min of meer toevallig over hem vond in een map. Ik dacht: mooi om er iets mee te doen als ik ooit veel tijd heb, na mijn pensioen bijvoorbeeld.

Het moet een ongelofelijke idioot zijn geweest, zegt De Vogel, die nooit om een boude uitspraak verlegen zit.

Hoedo?

Nou, hij heeft zijn Stradivarius aan de keizer van Japan cadeau gedaan.

En wat is daar idioot aan?

Weet je wat zo'n ding waard is? Dan ben je toch niet goed wijs als je zo'n instrument zomaar cadeau doet?

Ik keek naar de buste van Joseph. Ik kende het verhaal van de Stradivarius en de keizer, het bleef nooit onvermeld in welke publicatie over Joseph ook. Sterker, ik had een vriendin ooit navraag laten doen in Tokyo naar waar de cello was gebleven. En toch had De Vogel gelijk. Waarom zou je je Stradivarius zomaar weggeven?